

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИИ

Бр. 14.

У Новом Саду, 30. септембра 1911.

Год. IV.

САДРЖАЈ: Наш народ и његова просвета — Школа рада. — Постанак „Шк. Уредбе“ од 1872. год. — Школа и настава: Непрекидна настава. — Учитељски зборови: Темишварски срески учит. збор. — Новосадски срески учит. збор. — Допис: Барања. — Преглед књига: Мађарски Буквар и Читанка за II. р. од Јована Искруљева. — Иван Седмак: Американска школа. — Белешке. —

Наш народ и његова просвета.

„Данас преживљује српски народ и његова школа тешке дане“
„Ни по бабу, ни по стричевима,
већ по правди Бога истинога.“

А.

Наш данашњи живот.

I.

Данашњи живот људског друштва јури необичном брзином на културно-просветном пољу. Никада човечји ум није био у напону стваралачке моћи као данас. С дана на дан задивљује нас модерни запад својим умним тековинама.

Нећу да говорим о продуктима ума једног Едисона, Тесле и других на пољу електро-технике; не ћу да говорим о постављању и распредању разних теза од стране модерних филозофа на интелектуално — морално — етичком пољу и примени великих идеја у самом народу, маси, опширније, јер то није прави задатак ове расправе. Доста је да замислимо само летење ваздухом у најновије доба, па да скинемо капу данашњем стваралачком духу људском и да кликнемо: „Велиј јеси Господи. . . .“

Јесте, живот јури у напредном правцу непитајући никога ни за што, само ово: „Разумеш ли ме!? Схваћаш ли ме!?“ Ко немо зине и погледа овај напредак несхватајући суштину његову, значај његов за опстанак данашњег и будућег свога нараштаја, тога гурне у страну и

тај неминовно пропада. А који се појединац, народ, озари светлошћу нових идеја, носилаца живота културних народа на свима пољима друштвеног живота, око тога се свију културни народи и дижу га у свој круг, ортаче се с њиме и тај осигура себи опстанак на векове. Сведоче нам то Швеђани, Норвежани, Данци и т. д.

Треба отићи у какав велики град, разгледати тамо производе човечјег напредног духа, било у библиотекама, било рукотворинама и т. д. па посматравши и разгледавши све, замислити себи живот свога рођеног народа и како су у томе животу тек тамо и тамо, у минијатури ти поједини продукти остварени који тек ако користе неколицини, који су у близини, док су слични изуми, продукти у разном виду, захватили код напредних народа и оне у колеби. Код браће Чеха ради сељак своје послове са бензин моторима и колико с њима уштеди, да друго што — шта и не спомињемо. Теби се навали тежак камен на груди при помисли, како ли смо врло далеко заостали од стања културних народа, те како са свога неразбора живимо у немаштини и умиремо. Не помажу ту јадиковке, да су код нас биле такве и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

овакве прилике, да смо се морали са мачем у руци борити и бранити своја огњишта, док су ови сретни народи вежбали крила свога духа у летењу к небу под облаке и данас стварају чуда. И данас, када њихове културне јединице осећају, да им је теже живети једно уз друго, поплављују и културно подјармљују друге, некултурне, необразоване, те изгледа, *да ћемо и ми, на словенском југу, морати погнути главе и поштајти њихове слуге са својом физичном снагом. да, њихови аргументи. . .*

Још ти је теже при души, када посматраш својим рођеним очима, да нема никакве преграде, до нашег немара, до ових извора културе и напретка, него те још маме, умиљавају ти се, зову те, да напојиш своју душу напитком сваке умешности, правде, истине, способности сналажења у свима гранама, на свима пољима народног напредног живота, па да будеш у својој околини бистри потоцић, који ће напајати ожедне душе напитком науке, искуства, сваког напретка твога села, твоје варошице.

Јесте, пред нама је разасуто душевно благо модерног запада и ми треба само да грабимо оно, што нам за свој напредак треба, али, много тога да умијемо росом наших дубрава, ливада. . . Да, треба захитати, али одабирајући, само некати не смемо, јер ћемо кроз кратко време бити прегажени, ако се што пре не пренемо сви, који капут носимо, ма кога позива, ма које бранже.

II.

Морално — етички моменти су заједнички у свију народа, само нису у свакоме развијени у оној мери, која би произвела у нама осећај: **Да ближње своје љубимо као сами себе.** Зато се ми и чудимо, када читамо Ничеовог „Надчовека“ како треба прегазити све што није Надчовек, односно способан за самосталан живот, али, да се он не зноји у раду, него да га други служе. Крстимо се од чуда, када читамо једног чувеног универзитетског професора немачког, како ће Немци своју „њушку“ окупати крвљу народа српског, уопште

Југословена, јер да им они сметају т. ј. отимају се, да служе ђефовима и рахат животу Надчовека — Немца. Додуше, ово не иде тако лако. Не због тога што би ми били у стању физички дати њима отпора, него стога, што има доста и других народа, са чијом би крвљу Немци окупали своју „њушку“ те не би мирно гледали наше касапљење. Али се из тога види јасно као сунце, како је код њих развијен морално — етички осећај према другим народима. Па што не могу јавно силом, они раде културом, а иста, нас слабе и некултурне већ хвата за гушу и ми тешко дишемо. Наш ратар, занатлија, па и богатији економи кулуче већ у виду зајмова разних врста томе Надчовеку и он свлачи са наших њива жито кукуруз, а ми живимо о врло лошој храни, у разним болестима, заблудама, и т. д. Они се хране здравом храном, лече по кунатилима, живе у изобиљу. Да. Ми у великој већини **њима** већ да нас кулучимо. А колико су нам имања већ покуповали, па чак и Румуни!

У културној борби нема милосрђа. Један врло учени Француз је рекао: Када се два Француза састану, читају један другом из очију: **Како да те смотам?!** Значи: Надмудрим, очерувам. А шта такви тек желе и раде с нама? Напредни Французи спустише своју руку данас на Мароко. Шта траже они тамо? Извор за свој рахат живот. Али, јави се и Немачка, те ће Французи морати и њима дати добар залог, иначе ће се „њушка“ крвавити. Зашто се Енглези, Французи, Немци не окрену против Данске, Белгије, Шведске, Норвешке? Зато, што су ови образовани, културни, те нису вољни никоме кулучити, него **сами себи. Необразовани су народи плен образованих.** Овима, необразованим, сасвим ће одзвонити, ако се не култивире, **јер њих данас деле културни народи без рата.** А зашто их лако поделе? Зато, што код некултурних народа није развијен ни осећај љубави за отаџбину, да би и живот дали за њу и да сви као један скоче у њену обрану. Некултуран свет бори се између себе, као побогу ми, Срби, те једва чекају, да им дође у по-

моћ трећи. Зар би Французи тако лако дошли у Фез, да им врата није отворило само грађанство и војска султанова!? Зар би га заузимали, да један део Мароканаца то не жели? Или бар не би тако лако. Немачка тражи господарске олакшице, значи: Да може своје трговачке производе продавати по своме ђефу, дакле, да Мароко храни хиљаде немачких трговаца и њихове породице и раднике. Нас у Арстроугарској има много народности. Па и међу нама пламти културна борба, па: Ко јачи, тај квачи. Значи: Ко је културнији, паметнији, умешнији, томе је добро. Па коме је опет најбоље? Немцима и Јеврејима као најкултурнијима. Али браћа Чеси, већ ухватише Немце за перчин те им грмнуше: „*Фрајнд, и ми имамо уста и шрбух. Наша мука нама треба и нашој деци. Нисмо више вољни да селимо у Америку, а ти да се башкарини на нашим њивама. Културни смо. Значи: У кући нам влада чистота, добро једемо, пијемо, али умерено, те се и множимо, а здрави смо као дренони, те нам, синовче, доста треба. Ми нисмо ради да једемо у већини киселицу и живимо којекако као наша браћа Срби и Хрвати, а ти да се сладиш нашом муком. Дајемо и црно испод ношта за школе, позориште, књижнице, болнице и т. д. да нам народ увек напредује, да га ви никада не прешекнеште. Ено ти Конга у Америци, па се бочи са Црнцима, они не знају за боље, играју када им дадеш звечку и — огледало, а нас остави на миру. Можемо живети један поред другог, али сваки на свој рачун.*“

Љуте се Немци, ужасно се љуте, али им ништа не помаже, Ми, Срби овде, најлошије стојимо, јер смо некултурни у оној мери, која би нам била потребна за културну одбрану имена и — имања, те нас чак и Власи влаше. . . . па шта радимо? Само кукамо и вичемо како нам је крива влада, систем и чекамо, да се ваљда други за нас брину. . .

III.

Наш је народ од вајкада био добра срца. А у морално-етичком погледу не-предњачио је пред многим другим на-

родима. *Правда држи земљу и градове* рекао је већ давно, па се према томе и владао. Много се уздао у правду моћнијих и силнијих, те је зато много и страдавао. Када су му долазиле виле к очима знао је показивати чђдо од јунаштва бранећи своју грудну земљу. Па било је још некако, док други народи око нас нису били бољи. Али, настаде ново доба, доба културне борбе, а он се пред том борбом нашао неспреман. Те смо у многим крајевима просто десетковани са имањем и бројно, а заостали у свему, што напретку води. Тешком муком он и данас чува своје, а о каквом напретку, тешко је данас и говорити. Данас место мача бори се са културном способношћу. Значи: Док трговац не буде печен способан, вешт, окретан трговац, тако и занатлија, ратар, учитељ, свештеник, дотле нема напретка, него само таворење или назадак. А да појединци у нашем народу постану такви, мора се побринути наша интелигенција. Мора створити *услове* за развој и напредак наведених сталежа као што то бива у напредних народа.

У прошлости нашој, пре стотину и неколико година, истакнути чланови нашега народа, када дођоше у дотицај са западном културом, прозреше одмах, да нам наша физична снага неће много користити у будућности. Својим јасним погледом уочише они будућу борбу са културним оружјем, те прегнуше, да за ту борбу створе услове. И трговци основаше Матицу Српску, новосадеку гимназију, занатлија Сабов са српским митрополитом велику гимназију карловачку. Њиховим стопама пођоше и познји нараштаји, те створише учитељске и девојачке школе. И — наједном застој! **Данашњи нараштај за четрдесет година није створио готово ништа** у томе погледу. Ни трговачке, ни обртне, ни икакве друге школе, нити у коме манастиру господареку, или за глухо-нему децу и т. д. у овим крајевима. Страшан и жалостан фактум. Да нам стари не оставише стипендија не би имали ни довољан број лекара, професора, учитеља и т. д. колико их данас има. Место унапређења културно-просветног стања на-

шег народа, веће бригае за његову про-свету, *наша једна ужасна борба око материјалних шековина наших старих*, која је у разним облицима, против разних личности, скупова, установа, у којој ни један наш истакнутији човек, који је што радио за народ свој, није легао у гроб, а да није био за живота изгрђен, испљуван. . . . трајала деценијама, а данас је у пуном жеку. Изгубивши идеале знатан део наших школованих људи отпоче међусобну бесплодну борбу. Нелепу нам слику пружају наши последњи црквени народни сабори. . . .

У тој борби је запослено све од црквењака, татора, до адвоката, професора, владике. У томе „мјатежу“ хаосу, међусобној борби која се увукла и у наше просветне заводе, више и ниже, не видимо богме скоро никаквог успеха ни од истих, јер у последње време као да више служе странчарским интересима него мисли и идеји, којој су намењени, а мало, врло мало своме народу. Тешко ми је било ово исписати, али ћу се потрудити, да у току ове расправе ову тврдњу и докажем.

У овоме међусобном трвењу, свађи, данас нико никоме није способан ни ауторитет у својој спреми, знању и умењу него само **у исповедању страначког начела**, а овамо 80% следбеника кога начела, не разуму у опште, шта је **начело!** Али се са страначког гледишта цени рад сваког јавног радника, те ко хоће, да о њему и његовом раду неко води рачуна, спомиње његово име, мора се прикључити којој страначкој групи, која ће га већ хвалити и ласкавим називима обасипати, ма био како дотични ограничен. Са овом околношћу тргује данас многи неспособан и запуштен: адвокат, трговац, свештеник, учитељ, лечник и т. д. Спремне људе, који припадају само своме позиву идеји, којој служе, а нису „уписани“ у никакву странку, јер су задовољни, ако им је у њиховом раду савест чиста и мирна и не требају „јефтине“ хвале, ретко ко узима у обзир, или се сажалевају са оном познатом: **„Нико им неће рећи хвала!!** шта се услед овога догађа у нашем народном животу изнеће се у

току ове расправе на своме месту. Данас смо дотерали дотле, да се и наши најобразованији људи, чак и професори наших сред. завода, међу собом не гледе и не поздрављају ради странчарства, а помало се руже и по новинама. . . . И таквим наставницима је тешко васпитати карактере и подићи свој углед на ону висину, која је потребна свакоме наставнику, да буде ауторитет својим васпитаницима. Шта бива из ове околности, навешћемо мало ниже.

Код нас данас слави борба свију против свакога праве оргије. Можеш дакле, бити светитељ, ако ниси присташа које странке или котерије, ни једна ти се не прима, на ни у дело приведена, Па и чланови једне странке, котерије, ужасно се гложе између себе, а узрок тога гложења све је пре, само не „начело.“ У једној великој вароши, у којој живи неколико хиљада нас, Срба, састао сам се са једним врло угледним човеком. Предложио сам му, да настоји, да се оснује главни одбор за „Видовдански дар“ од три-четир лица. На мој ужас одговорно ми је, да је у томе месту врло тешко наћи и **три човека**, који „диване“ један с другим. Па да се тешком муком и нађу, не могу ништа радити, јер ће сви други бити против њих и њиховог рада, те залуд мука. . . .

У тој и таквој борби нема напретка, зато смо ми још свуда тамо, где бесмо пре тридесет-четрдесет година и зато нисмо за то време ништа створили ни постигли, осим овога раздора. Та се борба води из личне користи код већине, у корист појединаца, котерије, странке, а никако у корист, него на велику штету целине, народа и његовог напретка. Борба је та тако слепа, да се у више прилика и не мисли на стварање, него на рушење. Занимљива је она реченица једног нашег првака: *„Ако аутономија мене по глави и ја ћу њу“*. . . . Овде коментара не треба. Ако једни нешто и створе, други ће да оборе, ако не иде у њихову личну корист и ако немају отуда какве користи стварне или да популаризишу своје лично име или подигну пропали престиж... само да не постигну што

стварно или стекну популаритета *они*. Последња Митропол. учитељска скупштина, привредник, Савез земљор. задруга и т. д. пружају нам лепе доказе за ове наводе. Привредник је неким: *трговина са живим месом*. Школска уредба — пропаст за народ. Колико њих сада раде на томе, да се не потврди, јер је *они* нису донели! Питање кореничке гимназије, учитељске школе у Карловцу па једне више девојачке школе у Срему, најбоље осветљују наше прилике и нашу узајамну борбу. Они на врховима нашег — узмимо — автономног живота питали су годинама, где, т. ј. у коме месту да се подигне виша девојачка школа? Јавила се два места. Али се испитивало, где су бољи странчари? Када се испоставило, да су у оба места *једнаки*, није се подигла ни у једном, да се *једном* не замера.

(Наставиће се.)

Школа рада.

по немачком **Ђорђе Петровић** срп. нар. учит.

У првом школском добу, где је унашање свога у опажање нарочито јако, мора се дете по свом начину знати понашати. — Унашање унутарњег у ствари спољњег света, испоставља се у неком активном уздржавању од истог и неком грубом стварању, и ова врста не сме бити у школи подложена. Не треба се бојати, да ће дете зато стати на том ступњу. Напредак за објективно опажање бива природно, ако се напред изложен двострук захтев испуни.

И тој околности се има удовољити, да дете опажа са другог гледишта, него одрастао. Осим случајева, где је практично интересовање, дете пре девете године не опажа односе простора, узрочности и времена, — каквоће — осим боја, ако се не појављују чешће — још касније. Тако је исто дете неспособно да свати веће укупне појаве, а до дванајесте године неспособно је да из појединости опажа укупност. Дете опажа само без везе налазеће се појединости.

На супрот томе, у данашњој школи

се тражи већ од најнижег ступња код свију предмета опажање према свима врстама и општем сватању, н. пр. и сватање једног предела из земљописа.

Оно, што је речено о укупном сватању, одвело нас је већ к' дечијој представи. Ту се још слабо опажа, да је круг детињих представа врло узак, и да је предуслов за један даљи круг представа безброј појмова. — Детиње мисли извршују се више у очигледним представама ствари; ми дакле морамо у школи радити са стварима, те ће дете на тај начин моћи мислећи радити, а не једнострано, да се од њега тражи да мисли о апстрактним представама. По томе ће нам школско градиво у главном прописати поље конкретнога. Мисли нека се баве стварима. Ми сада тражимо од детета апстрактне представе, а постигнемо само опште, шематске представе, које учитељ, нарочито надзорници при испитима држе за апстрактне представе. Ако ми желимо да дете водимо апстрактним представама, онда је предуслов, да се побринемо за довољну количину конкретног градива за приказивање. — Дете ставити пред стварност, и овде је захтев. Заблуда је ако дете, нарочито млађе, претежно ради са индивидуалним представама, јер то су само типови и шематске представе. Да би образовали индивидуалне представе, морамо дати деци прилике за то, што се данас занемарује, него се развијају само опште представе.

О развијању апстрактнога је наше психолошко сазнање још доста непотпуно. — Са његовим захтевима морамо бити свакако што обазривији и ставити се на становиште чекања. — Толико сигурно знамо, да су захтеви, које ми стављамо на дете, доста прерани. То, што ми данас држимо за апстрактно закључивање детиње, — у свима реалним предметима, а поглавито у повесници и земљопису — није ништа друго, него једно врло опасно уопштење. — Тек ако је дете у својој четрнајестој години заиста способно, да производи закључке. При томе се дете може привикнути спољње да правилно закључује, н. пр. у рачуну, али разлог, зашто то мора баш

тако да буде, унутарња веза закључака, остаје за дете непојмљива.

Способношћу закључивања, наступа код детета и потреба за унутарњом везом, сватање појединог присвојеног градива према унутарњим назорима, — Само не смемо то тако узети, као да је дете сада способно, све могуће везе да свати.

Захтеви, који из свега овог произлазе о представама и мишлењу, већим делом су негативног садржаја и траже, да се много шта, што ми данас имамо у школи, излучи за једно касније доба.

Ми стављамо на детиње памтење велике захтеве. Делимично с правом — на пољима, где је детиње памтење развијено, и оно је често у извесним односима боље, него код одраслога. Али ми тражимо рад памтења на свима пољима и превидимо, да се оно развија према разним правцима. За бројеве и апстрактне појмове памтење се развија тек касно а још касније за душевне покрете. До тринајесте године је ово још врло слабо. Стога сваки засебан покушај у ранијем добу, да се развијају осећајна чула — остаје безуспешан. То исто важи и за науку вере. Деца се лако доводе у расположење, али утицај није пријатан. За образовање детиње душе до тринајесте године је атмосфера, којâ дете заокружује — све. Школа може бити така повољна атмосфера, али би она у осталом морала изводити закључке, да не би радила без садржаја.

Како се памтење за апстрактне појмове и бројеве релативно касно развија то настаје захтев, да се многе ствари пренесу са доњег ступња за касније.

Врло је важно знање, које се односи на памтење, наиме: ми смо дуго држали, да дете лакше и брже учи, него одрастао дачим оно треба више времена и снаге. Стога је неисправно, дати детету нешто да учи само зато, што ће то касније требати. Памтење детиње је истина боље, али не треба заборавити, да се услед употребе многе ствари понављају.

О својственостима детиње маште, хоћу само једно да нагласим, Детиња машта је у погледу поступности престава много

слабија, но што се већином мисли. За један велики део наше наставе недостају претпоставке, и ми наилазимо поново на захтев: одлагање, а прибављање богатог и солидног градива за преставе.

Пажња детиња је више чулна, него умна. Да се дете са очигледним предметима са лакшом, интензивнијом и дужином пажњом занима, доказ је исто тако као већ много до сада споменуто, те све ово излази напред као очигледно градиво, а не као предмет живог наизменичног разговора. Осим тога детиња пажња је више пасивна по самовољна; код пасивне пажње је дете способно за врло дугу и интензивну концентрацију, а код самовољне само у малом степену.

Стога је корисно, да се више послужимо пасивном детињом пажњом, дакле да радимо са таквим предметима код којих можемо претпоставити пасивну пажњу, дачим се данашња настава у главном хотимично ослања на самовољну пажњу. Хоћемо ли да привикнемо дете на самовољну пажњу, то морамо дати повода вољи нагона, као што се ово показује на разне начине код рада и играња.

Слаб развитак самовољне пажње у главном је у вези са развијањем воље. По свима душевним чињеницама из којих се свака воља прикупља, не може дете постојати према укућним нагонима, општим одлукама и основама, него оно мора поступати на основи појединих конкретних сврха и разлога. — Стога ми код детета не можемо претпоставити вољу, нешто итеривати, што ће тек касније једном требати.

У вези са овим морамо споменути још једну основну црту код детета, наиме велику и сталну потребу за кретањем, радњу. То постаје с једне стране услед здравог физичког састава, а с друге стране, што физички ток релативно још није одељен. — Сваки физички ток код детета тражи да буде потпун, дакле до радње, тако, да дете при душевном раду буде и спољње заузето. У т. зв. раду са фантазијом (уображење), који се по где-где негује, видимо велику опасност, када помислимо, шта значи навика у душев-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ном животу. *Стварна радња у школи, то има праву вредност.*

Обухватимо још једаред захтеве, који се показују за школу као исход развијања детињег!

Један знатнији део онога, што ми данас обрађујемо у школи, има да се одгоди за касније време. — Дете сада напушта школу баш после оног доба, када је постигло знатан напредак у свом душевном развиту. Ту се и нехотице мора помишљати на евентуално продужење школообвезног доба до 15 год., а пре свега на оснивање школа за даље образовање, дакле, да се створе напредне установе за образовање. Било би нелогично, када би повукли конзеквенције те донде, док се ови захтеви, не испуне — морали задржати за досадањи ступањ доба оно градиво, које би детиња душевна способност касније могла обрадити. Ми би онда дали детету нешто, што оно не разуме, па му по томе ни касније неће бити од користи, а не би имали времена да му дадемо сигурну основу, нити да његове способности тако развијемо, да се касније само може испомоћи. У сваком случају све оно, што је прерано, има да се одложи за касније. Док ми то још имамо на доњем ступњу, нећемо увидети потребу, да створимо могућност за образовање доба преко 14 година.

Поље градива је за школу у главном конкретно.

На место садањег превлађујућег саопштавања, ступа сопствено опажање, посматрање и истраживање.

Свака очигледност, где је год могуће, има се довести у везу са приказивањем.

Опхођење са стварима, дакле сваковрсни радови, имају се уврстити у наставну основу у најопширнијем облику.

Овај последњи захтев не полази са психолошке стране развијања. Спремност, опхођење са стварима за радњу, такође су један део наше културе, као знање и уметност, те школа треба да унапређује све стране развијања детиња.

Облик организовања школе, који испуњава ове захтеве, окарактерисаћемо најдоље са значајном речи: „Школа рада.“

За разликовање од данашње школе, овај назив је најбољи, но он не даје опширно значење за свеукупан рад школе. Он казује, да разноврсни облици човечије радње и стварање, заузима најшире поље, па и прикупљање знања бива мање посредственом саопштавања, него активно, сопственим гледањем, расмајрањем и покушајима (експериментисањем). — Наша полазна тачка је највише и евестрано развијање детета. Када се при томе испоставе друге основе, онда ове морају давати правац. Но, за највећи део школског рада важи, као што смо ми образложили из психологије детета, да дете при душевном раду буде и спољње заузето; тиме ће целој школи бити дато нарочито обележје. Ја наглашујем, да *за нас овденије главно, чисто пољно активност, него, веза између душевног и телесног рада.*

— То произилази већ из самог образложења. — Како чисто практични, технички назови, тако ни значај за пипање и осећај живаца — нису за нас меродавни. Да то све има значаја — који се од сада одвећ мало узимао у обзир — признајемо, али значај је увек само подложен, особито чула за пипање и осећај живаца. Морам и то нагласити, да садањи дечији ручни рад и настава у женским ручним радовима, никако не приказују наш идеал, бар у толико не, у колико се ту види циљ у практичном зготовљавању и израђеним предметима. Тиме ја никако нећу да нападнем и садању детињу ручну спрему. Она испуњава једну празнину и основана јој је корист. Али је потребно да се повуче оштра међа, како не би наступио неспоразум гледе нашег циља. Вредност, који се показује код рада за душевно образовање, већином се јако запушта при настави ручног рада код дечака и девојчица. Томе је делимично узрок недостатак времена и врста женског ручног рада. Не може се порећи, да се у оквиру могућности појединости израђују. Али за душеван развитак рад може у његовом значењу доћи до своје важности само у оквиру свеукупне наставе. При избору радова, мора играти улогу и гледиште каква вредност се може добити код јед-

ног рада за душевно образовање. — Та је н. пр. код штрикања чарапе прилично мала, а при зготовљавању једне лампе може бити разнолика.

Већ из тога, што ми душевном раду спремамо тако владајући положај, може се распознати, да у томе не лежи омаловавање чисто душевног рада, када ми у изразу „Школа рада“ употребимо реч „рад“, јер се тај израз односи само на утицај спољњег, физичког рада. Ствар је у томе, да за борбу и пропаганду постоји једна значајна реч, за чега је исправан израз „рад“. Али, у исто доба назив „Школа рада“ у вишем и општем смислу значи, да на место више пасивног примања, има да ступи снажнија душевна активност, продуктиван душеван рад.

Три основне црте школе рада — опажање место саопштавања, опажање скончано са приказивањем, уз то сам рад — никако нису одвојене, него се шта више допуњују: при раду добијамо безброј градива за очигледност, а код приказивања, увек дође до употребе извесна форма рада.

Активно сазнање: Дете већину својих сазнања треба да црпи из опажања. Стога му се предмети (не слика, што је такође једна врста саопштавања) морају донети у школку дворану, или што је још боље, дете мора до њих отићи. На пољу их има у њиховој природној вези, у животу, јер много шта није ни могуће унети у школу. Природопис се дакле мора радити у шуми или у пољу, у башти и на ливади, на реци или у каменолому. И то не тако, да се на пољу држи једна лекција, где опет оно, што се да разумети, сузбије опажање. Домовина се мора пропутовати. Али не као сада, да се једаред излети само зато да се тамо може одржати час. Људске радионице ваља походити, тако исто и ствари, које су људи створили и начинили: Мост, ковачницу, творницу, нову градњу, вршаћу машину, жељезничку станицу, пристаниште лађе, породичну собу и т. д. И то не да се једаред потражи; боље мање различитога, али са неколико ствари мора се дете упознати.

Небо и време, биље и животиње морамо посматрати, у физици, кемији и науци о биљу само дете чини покушаје.

(Наставиће се).

Постанак „Школске Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новог школског закона.

IV.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита § 56.: „Науке у овој школи предаје учитељ основних школа и добива за то особиту награду (§.“)

Васа Ђурђевић предлаже, да се место „У овој школи“ стави „у повторној школи.“ — На гласању прима се редакција школског одбора с исправком Васе Ђурђевића.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита § 57.: „Шегрте, који још познају читати, писати и рачунати, имају учитељи за сарамерну награду у вечерњим приватним часовима, најпре у овом извежбати, да могу затим у недељну школу ући.“

Сам устајем против редакције. Ово је приватно нешто, на не треба да уђе у закон, зато предлажем, да се § 57. изостави. — На гласању прима се предлог Ст. В. Поповића, да § 57. изостане.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 58.: „У колико по варошким школским општинама неби учитељи били вешти појединим предметима недељне школе, постојаће управа срп. пар. школа, да се на трошак дотичне школске општине, колико је могуће, набаве помоћни стручни учитељи.“

Васа Ђурђевић: Предлажем, да овај параграф изостане зато, што ми несмемо рећи, да учитељ не зна.

Ја ћу после донети исправак за занатлијске и трговачке школе. — Предлог Васе Ђурђевића, да § 58. изостане, прима се.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 59.: „У оним школским општинама, где имаде више учитеља, разређују се ученици нед. школе у више школ. соба.“

И ово је ствар више наредбе него закона, зато би предложно, да изостане. — Предлог Ст. В. Поповића, да § 58. изостане, прима се.

Известилац **Ст. В. Поповић**: чита § 60.: „У недељној школи учи се женска младеж за себе, а мушка за себе.“

У општинама, где има само један учитељ, долази мушка младеж у једне дане, а женска у друге дане на науку. Предавању присуствује увек по један члан месног школ. од-

бора, односно трговачки или занатлијски старешина, или члан местне задруге женскиња.“

Ја би за овај параграф приметно, да би последња алинеја изостати могла, јер ће ту бити тешкоће.

Главна школска управа знаће нормирати начин, да то буде, као што треба.

Димић предлаже, да друга алинеја овако гласи: „У општинама, где има само један учитељ, долазе мушка деца пре, а женска после подне за науку.“

Ст. В. Поповић: То неће бити практично, јер се каже зими траје 5 сати а лети 6 сати. Ја не знам како ће учитељ да је сам, пре подне држати малу децу, а после подне најпре мушку, а после женску. — Ди је један учитељ, не може бити толико користи, од те школе, колико онде, ди су два. Зато сам, да друга алинеја остане као што је. — На гласању прима се прва и друга алинеја по редакцији школског одбора, а трећа отпада по предлогу Ст. В. Поповића.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 61.: „У недељној школи држе се у присуству месног школ. одбора годишњи испити, а при свршетку ове школе, полаже сваки ученик главни испит и добива сведочбу о учињеном успеху. (прима се.)

Известилац **Ст. В. Поповић** чита § 62.: „Школске општине, које неби могле својом снагом подмиривати трошкове око издржавања недељне школе, добиваће саразмерну припомоћ из клерикалног шк. фонда.“

Димић: Почем § 74. ово исто говори, то сам за то, да овај параграф изостане.

Ст. В. Поповић немам ништа против тога. Прима се, да изостане § 62.

Васа Ђурђевић: Сл. Саборе! Ја имам исправак, да пред § 63. дође нов параграф. Сад свршавамо поновне школе, па држим, да ће овај нови параграф овде бити на свом месту.

Овај параграф иде на то, да се оснују занатлијске и трговачке школе. Пошто је сабор. одбор одредио, да више девојачке школе изостану из овог нацрта, то мислим, да се овде спомене само о занатлијским и трговачким школама а друго, да се засебно уреди. Овај би нови параграф овако гласио: „У већим општинама где потреба буде, оснивају се више нар. мушке и женске школе, занатлијски, економски и трговачки заводи.“

Др. Касапиновић: Ово и ако је лепо, опет је непрактично, јер би то само остало на папиру, а ја нисам рад, да живимо у илузији.

Др. Ст. Павловић: И ја сам против тога, јер закон се мора извршавати.

Др. Јов. Суботић: Овај исправак г. Ђурђевића није на свом месту. И ја сам против тога, да уђе пред § 63. Досад је био говор о основним школама, а сад се доноси наредба шта да буде с оном децом, која иду у туђе

школе или у приватне; докле тај исправак г. Васа Ђурђевића нема овде места.

Бождар Вујић: Овде је на свом месту исправак г. Васа Ђурђевића, а мислим, да нећемо ни у илузији живити, јер где у општинама има занатлија и трговаца, па би хтели подићи трговачку или занатлијску школу, нека се могу ослонити на закон.

Прота Бранковић. Са погледом на приметбе саборског одбора, који ома у почетку вели, да би ваљало закон за срп. нар. основне школе оделити од закона за вишу девојачку школу, за ђимназије и за богословију, тако да за сваку школу постоји засебан закон и што је то већ примљено, налазим, да је уместно да се посебни штатут за занатлијске и трговачке школе сачини, зато сам за то, да исправак г. Васа Ђурђевића изостане, а да сабор упути школ. одбор, да сачини штатут за те школе.

Кречаревић: Ја потпомажем предлог г. Васа Ђурђевића и то још тим више, што се осећам, да је лане многе такве предлоге поднео г. изасланик Натошевић. Међу тима био је и тај, да се овде у Карловцима оснује вишоделска школа. Ја мислим, да ако се овде у закону усвоји, да се у начелу исправак Ђурђевићев прима, да то неће ништа шкодити.

Бождар Вујић: У толико више може се исправак Ђурђевићев примити, што Ђурђевић изрично вели: „где потреба захтева“ дакле би се општина могла ослонити на закон.

Др. Максимовић: Ја не могу да поњам, како је овај исправак овде дошао сада у расправу, јер нема овде места, неби се могао као предлог поднети. Још имам формалну приметбу на овај исправак, јер је без садржине, оће неки принцип да изрече, а празан је. Ова наредба не може имати никаква позитивна резултата.

Васа Ђурђевић повлачи свој исправак за сад натраг.

Известилац **Ст. В. Поповић** чита 63. §: „Сва српска деца, која се уче у туђим, особито основним јавним или приватним школама, имају се осим оних наука још и свом матерњем језику учити и у својој вероисповести настављати,

Дотични окружни школски одбор срб. нар. школа настојаваће и тражити начине, да така српска деца поменути наставу, а настављајући их учитељ и катихета саразмерну награду добију.“

Др. Св. Касапиновић: Ја предлажем, да овај параграф изостане јер је то већ регулисано у § 7. који је по приметби саб. одбора усвојен.

Др. Суботић: Ја би био зато, да остане, јер се тим параграфом налаже школској управи да пази на то, да се тој деци наука вере предаје.

На гласању прима се § 63. по редакцији шк. одбора.

Извештај **Ст. В. Поповић** чита § 64. „Сваки може своје дете дати учити и приватно или га сам учити или приватну школу и васпиталиште за туђу децу отворити и то не само, да их учи основним, но и вишим наукама, ако на то добије допуштење од надлежне шк. власти: но сваки, који своје дете основним наукама приватно учи, мора на крају сваке две године јавном га испиту подврћи, положивши најмање 1 ф. за свако дете у местни шк. фонд срб. нар. школе, а ако се ни после две године дана не покаже од тог учења довољно успеха, мора се дете у јавну основну народну школу предати.

Сваки, ко хоће да отвори приватну школу па и српску децу да учи, дужан је по добијеном допусту од надлежне школске власти да поднесе и сведоштво о способству за учење српске деце главној управи срб. нар. школа и да приложи 4 дуката у месни школ. фонд.

У свим приватним школама, где се уче деца до 12 године у редовним часовима основне школе, имају се предавати све науке, што су овим законом прописане за основну школу,

На крају шк. године има се држати јавни испит пред изасланством срб. месног шк. одбора и у присуству окружног шк. референта и о успеху тога испита поднети извештај окружном шк. одбору.

Саборски одбор предлаже, да овај параграф изостане, и ја сам за то, јер се о томе говори у § 7.

Др. **Св. Касапиновић**: Имам још један разлог, зашто да тај параграф изостане што се овде нормишу две ствари: дужност родитеља и способност оног, који хоће да заведе приватну школу а мислим, да ово последње не спада у делокруг сабора; то ко сме подизати приватну школу, то решара државна власт.

На гласању прима се предлог сабор. одбора да § 64. изостане.

Извештај **Ст. В. Поповић** чита § 65: „У војним касарнама, где год се војници основним наукама уче а буде и војника срб. народности, стараће се дотични школски одбор да се српски војници уче тим знањима у свом матерњем језику и у својој вероисповеси настављају, и постараће се за потребне учитеље катихете и пристојне награде им.“

Ово је ствар, која спада у област скромних жеља, зато се придружујем предлогу сабор. одбора, да овај § изостане.

Др. **Св. Касапиновић**: И ја држим, да у законик школски немогу *ria desideria* доћи. Овом параграфу нема места.

Прима се предлог саборског одбора, да § 65 изостане.

Извештај **Ст. В. Поповић** чита § 66.: „Трошкове око подизања, издржавања и ра-

ширивања школе, дужна је подмирити школска општина из својих постојећих школских фондова, прихода, школског имања, потпоре црквене општине, даровања и завештања.“ Овде би имао приметити да отнада ово: „Школска општина“ почем је усвојено, да нема разлике, него нека се стави: „црквена школска општина“, а по том изостаје и оно „школског имања, а остаје само „имања.“

Димић предлаже, да се и овај § изостави јер ће о том говорити § 74., па се то може и на § 74. додати.

Ст. В. Поповић: Немогу замислити, да овај параграф може тамо доћи, јер се те материјалне ствари морају нормирати.

Димић: У § 69. и 70. нормира се све, дакле може изостати.

Ст. В. Поповић: Закон мора бити јасан.

Прота Бранковић: Ја сам за то, да остане овако, јер овај параграф не алтерира ни најмање § 74. Оно је последњи случај (*ultimum refugium*). — Прима се § 66. по редакцији школ. одбора са исправком Ст. В. Поповића да се место „школска општина“ и место „школског имања“ само „имања“ стави.

Извештај **Ст. В. Поповић** чита § 67.: „У општинама, где учитељи плате и остале користи из касе или других извора политичких општина уживају, уживаће то ове и одсад од политичне општине, док тај терет политичних општина и према школама других вероисповести не престане, а има се на то ићи, да та давања суразмерна постану. Опважи и за принос политичне општине у смотрењу школских зданија и учитељских станова, где и у колико такви данас постоје.“

И ово је ствар врло проблематична, ово је извађено из закључака сабора од 1864—5, т. ј. из решкрипта и стоји на врло лабавом темељу, јер се вели, да ће дотде од политичне општине уживати, док тај терет политична општина и према школама других вероисповести не престане сносити.

(Наставиће се).

Школа и настава.

(Свршетак.)

Непрекидна настава. *Користи од непрекидне наставе.* а.) Пошто би деца имала више времена за игру у слободи, за купање за тоциљање, за излете и др. и пошто би укидањем наставе после подне, отпао онај процес између уморних живаца и мождањог рада са радом органа за варење, то би децеје здравље било боље.

Шмит-Монард, који је у Хали на С. испитивао 16.000 ђака нашао је нервозу, главобољу и несаницу:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

1. Код ђака са подељеном наставом: код дечака просечно 16%, највише 37% код девојчица просечно 30% највише 45%.

2. Код ђака са непрекидном наставом: код дечака просечно 13%, највише 25% код девојчица просечно 21%, највише 40%.

И школски лекар у Дортмунду констатовао је већа поболевања код подељене наставе.

б.) Часови у којима је највише дневне светлости добро би се за наставу искористили.

в.) Домаћи школски рад, боље би се обавио, јер би било више времена.

г.) Похађање школе је уредније, јер се прешни послови домаћи у којима би деца помагала могу оставити за после подне.

д.) Ова могућност да деца могу бити од помоћи родитељској кући је велика предност.

ђ.) У зиму би се заштедио отрев, јер би се школска соба само до подне употребила. У Диселдорфу је тако заштеђено годишње око 16.000 Мар. Да ли је баш све тако, писац не може истраживати. То би се морало и из других места развидети.

Ове пробитке које ћемо ниже навести, не сматрамо за тачне и безусловно признате, наиме:

е.) У Кенигсбершком извештају тврди се, да је уваћањем непрекидног наставног времена постао бољи зашт међу децом. „Код полиције је било мање пријава, него прошлих година. Пошто се дечји прекршаји већином догађају кад деца иду у школу или из школе, то би укидање оног хода дечјег пред вече свакојак био добитак.“ Ако је зашт постао бољи и ако је било мање полицијских пријава, томе може бити узрок и у другом чему. Ако би било путем нереди, то учитељ може поставити по неке редаре који ће путем пазити да буде реда. Ако је бављење дечје по сокаци опасно по њих, то ће оно још више бити опасно свако после подне кад деца немају школе.

ж.) Деца могу после подне радом побољшати материјалан положај родитеља. — Сувише с тим рачунати нема смисла, већ у интересу саме деце и школе. А и закон за заштиту децу недопушта то.

Кад погледамо добре и лоше стране подељене и непрекидне наставе, добићемо до овог резултата. Свака од њих има своје нарочите предности и махне.

Предности непрекидне наставе су, са оп-

штег гледишта, знатно важније од њених махна. С тога се она може свугде применити где нема нарочитих приговора. Да се пресуди поједини случај веома много зависи од месних прилика: Позив родитеља, кад је обичај да се руча у селу, даљина пута до школе, постоје ли више школе у месту и какав је у томе ред у њима. Свакојак би требало, да се пре измене наставног времена запитају за мишљење и родитељи, и поуче, али ако је већина родитеља противна не изводити силом измену. Уваћању шест часова непрекидне наставе, као што је у неколико уведено у Норвешкој и у Хамбургу и као што се за то изјаснили надучитељ Билхерт и школски лекар др. Херфорд у Алтони (уз 32 седмична часа), писац је безусловно противан.

Противан морам бити и томе — вели Руде — кад др. Хелпах (за живч. болести) на VI. годишњој скупштини опћег немачког удружења за школ. хигијену, хоће да скрати како наставно време у осн. школи, тако и у доњим и средњим ступњевима виших школа на време од $\frac{1}{2}$ —1, дакле на 27 часова. Са тако скраћеним временом не би могла школа одговорити оним захтевима које на њу полаже виши ступањ наставе. Већ и смањивање од 32 ч. на 30, изгледа писцу врло сумњиво (6 седмичних дана по 5 ч.) као што заступају Милер, Лоринзер, Гисфелдт, Хартвиг, Рајт. Тада је седмично два часа наставе после подне, према свему омаловажавању истог, још увек мања пезгода, (према оној од 6 ч. једно за другим, и оној у којој је смањен број часова на 30). Према пишчеву мишљењу неостаје ништа друго, него да се у I. разреду (немачки најстарији разред) седмично двапут узму пре подне четири и после подне два наставна часа (или пре подне 5, а после подне један), а друга четири дана пре подне 5 часова. То је 32 часа. У II. разреду могло би се већ изаћи на крај са 31 седмичним часом дакле да се једно по подне узме за наставу. Где се у разреду узима 30 или мање наставних часова, отпада сасвим настава по подне, разуме се, ако број разреда не премаша број учитеља.

А ако у некој школи са 12 разреда има само 10 учитеља, тада распоред часова не може изаћи на рачун без наставе по подне.

Литература:

Müller, Die ungeteilte Unterrichtszeit, Berlin, 1902. Gerdes & Hödel, 20 m.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Willhöft, Aus welchen Gründen empfiehlt sich die ungeteilte Unterrichtszeit für die Volksschule? Mit einem Anhang von Dr. Herford, Schularzt. Altona, 1908. Harder 50 Pf.

Müller, Die Einwende gegen die ungeteilte Unterrichtszeit (Pädag. Warte, 1905. 3 und 4).

Stute, Ist der ungeteilte Unterricht in Volks- und Mittelschulen zu empfehlen? (Deutscher Schulmann, 1907. 7.)

Janke, Unterrichtszeit (Rein, Enzyklopädie, IX.)

Eberhard, Schulfreie Nachmittage (Bartholomäus. Pädag. Abhandlungen, IX. 1.) Bielefeld, Helmich.

Tegeder, Aus welchen Gründen ist die ungeteilte Unterrichtszeit erstrebenswert etc. (ebenda. Heft 6.) Bielefeld, Helmich.

Wagner, Unterricht und Ermüdung (Schieler und Ziehen, Sammlungen von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie, I. 4.) Berlin, Reuther & Reichardt.

Schiller, Der Stundenplan (ebenda, Heft 1.) Ebenda. 1897. Über den durchgehenden Unterricht: Richter für Voigt gegen die ungeteilte Unterrichtszeit. Bericht (Pädag. Studien, 1904. 5.)

Trarbach, Geteilte oder ungeteilte Unterrichtszeit (Neue Westdeutsche Lehrerzeitung, 1904. 3.)

Burgerstein, Geteilter oder ungeteilter Tagesunterricht (Schulhygiene, 578 ff.).

Roller, Geteilte und ungeteilte Schulzeit (Fürst und Pfeiffer, Schulhygienisches Taschenbuch, 336.) Hamburg, 1907. Voss.

*

Ми смо овде по признатом немачком стручњаку Рудеу (Adolf Rude), донели у главном све, што се данас суди о настави целог дана и непрекидној.

Ко хоће непристрасно да оцењује то питање у нашим приликама, брзо ће бити на чисто с тим да све то о чему је овде расправљано, мало где постоји у нашим сеоским или варошким приликама. Једино, што свих услова за ту наставу има у нашим салашким школама.

Кад уз то имамо у виду, како су наше школе преоптерећене наставом у мађарском језику, а уз то морају одговорити својој задаћи и наставом у матерњем језику и у осталим предметима, онда заста још увек сумњамо, да ће се непрекидном наставом било где у нас, моћи све то изекономисати, да се свима тим задаћама одговори бар колико треба.

Срески зборови

Срески учитељски збор темишварски одржао је своју јесењу седницу 12. (25.) IX. 1911. у Темишвару Фабрици. Председавао је епарх. шк. референт Христићфор Свирчевић, који је

седницу отворио прикладним говором у коме је указао на потребу *даљег одржавања* учитеља и *спремања за свако предавање*. За тим је фабрички учитељ Ђ. Терзин приказао практичан рад са својом децом III. разреда. Обрдио је из српске читанке штито „Јез“. Критика је овај рад примила повољно. За тим је гђца М. Недељкова читала своју писмену радњу: „Рачун са вишеименованим бројевима у III. р. Збор је поверио предавачици, да из те обрађене теме идућег пута практично са децом прикаже једну методичку јединицу. Трећа тачка дневног реда: „Претресање *специјалних насљ. планова*“ није расправљена, будући је из јавних гласила збор дознао, да ће се у скоро издати нова наст. основа, — те ће се збор тада упустити у градњу спец. наставне основе. За тим су вођени *слободни разговори*, те су појединим учитељима дата упутства у предметима, који им нису били посве јасни. Између осталог било је говора о природописној настави, о катихизовању, о учитељским и дејим књижницама. Осим тога изабран је *одбор за правну одбрану учитеља* који ће учитељима послужити правним саветом, или ће их заступати као бранилац у дисциплинарним стварима.

Примљено је још више предлога. Тако је умољен всл. Шк. Савет да стави ван крепости I. и II. одсек старих дисциплинарних правила из 1876. год., нарочито пак §§ 4. и 21. Умољен је сл. Епарх. Шк. Одбор да у смислу пословника годишње 1 пут сазива епархијски учитељски збор. Умољен је всл. Шк. Савет да овласти Епарх. Шк. Одборе, да у своме делокругу могу донунити цркв. општинама да децу по полу снајају, односно да их смеју делити по разредима.

Умољен је всл. Шк. Савет да укине монополисања, а да дозволи слободно издавање уџбеника уз обвезу да приватни издавачи у у корист сиромашних школа уступају извештај %. — Умољени су и остали срески учит. зборови да се овим предлозима прикључе и всл. Шк. Савету сличне молбе поднесу.

За тим је заказана идућа седница за Чаково и утврђен је дневни ред. Примљена је оставка зам. предс. Душана Берића, а на његово место изабран је Ђ. Терзин. Примљена је оставка благајника Ил. Радивојевића, а на његово место изабран је Мих. Пређић, у одбор изабран је пак Ил. Радивојевић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ван седнице приватном путем прикупљено је од прилога 25 К у корист благајнице новосадског средског учит. збора, као накпада за његове ванредне администр. трошкове око заузимања за учит. дотациону уредбу.

После тога је предс. затворио седницу.

Новосадски средски учит. збор одржао је своју јесењу седницу у Ст. Паланци у четвртак 22. септ. (5. окт.) о. г. Седницом је руководио епарх. школ. референт *Љ. Лојић* и зам. председник *Мл. Бурошевић*

Епарх. референт поздравно је присутне чланове кратким језгровитим говором, истакавши мисао, да ће се стање наших школа моћи унапредити и побољшати једино нашим што истрајнијим радом.

Од изосталих чланова извинили се: Ј. Милошев, Ирина Тешић, Л. Вукотић, Ст. Бошњак, Вес. Марјански, Кат. Поповић, Даница Марковићка.

За оверење записника изабрани су: К. Јанковић, П. Лалошевић и Вида Увалић.

Извештај о благајници поднео је збору Ж. Алексић на место Л. Вукотића, који није могао доћи на збор.

Пошто је управни одбор овог среза из своје благајнице подмиривао све текуће потребе око рада у корист свег учитељства у митрополији, при сазиву појединих конференција у корист оснажења учит. захтева у ствари дотације и ослобађања од појачке дужности и осталог, то су на позив овог управног одбора попунили поједини зборови те издатке. У име тога послао је овом збору, темпшварски средски учит. збор К 22.—, Ст. бечејски средски збор К 30.—, а мохачки ће средски збор ускоро послати.

За преглед благајнице одређени су: Ст. Бошњак, Веселин Марјански и Урош Дрндарски.

При купљењу чланарине изнео је одбор предлог, да се у име чланарине до краја године уплати 6 К од које би своте припадао један део (2 К) на рачун „Школ. Гласника“ до краја године, а 4 К за прву половину идуће године.

Код ове тачке појавили се и овом приликом они, којима је странчарство прече од учитељске ствари. Од ових М. Борђошки и Л. Димић изјављују да неће уопште да држе лист, јер је „Шк. Гласник“ партизански лист,

неки опет држаће га али док чланарина буде уведена штатутом за зборове.

Ђ. Михајловић изазван несмисленим тврђењем о партизанству, одбио је као власник листа таке инсинуације да је „Шк. Гл.“ лист партизански, јер ко познаје организације у страних учитеља знаће, да је свугде лист: учитељске организације позван да заступа интересе школе и учитељства.

Овом приликом могли би рећи тој господи, која се дају толико употребити за страпачко оруђе, да заборављају да су они прво учитељи, па онда могу бити партизани, да „Шк. Гласник“ није никад изашао из граница објективности и умерености у изразу у приликама, кад је нашао за потребно да одговори на нападаје који су на њега чињени. Та господи заборављају, да су они заподирали кавгу без икаквог повода и напали на „Шк. Гл.“ и власника и све учитеље, који нису хтели да буду поклонници Јаше Томића, „Заставе“ и радикалне странке, који су сви скупа вређали и понижавали учитељски сталеж на најординаријни начин. „Школ. Гласник“ се свију њих ни дотакао није док нису почели насртати на њега. Жалимо ми за сваким овим редом који морамо да потрошимо на те бескорисне ствари и то једино с тога, што учитељство на жалост има још таквих својих чланова, којима је прече странчарство од свог учитељског имена, положаја и угледа.

Види се да је акција „Шк. Гл.“ успела у ширењу мисли, у корист унапређења народне школе и учитељског сталешког положаја, кад то некадашним називи „пријатељима“ учитељским јако смета, те својим присталицама издају таку заповест да ударају што јаче на „Шк. Гласник“. Али свеу труд. Разуме се да је излазна тачка морало бити надгласавање, јер то је принцип оваког радикализма какав је данас. Ту су много очекивали од тога да и они учитељи који нису *стало* изабрани на својим местима могу гласати. Кад се и на то пристало, онда је било међу онима, који су са *не* гласали свакојаким допуна и мотивација гласању па и покрај заменика, привремених и разних мотивација тек доспеше до 20 гласова. Но то све не поможе јер је велика већина збора и ако је 7—8 чланова било одсутно остала верна својој учитељској савести и уверењу. С тога је усвојен предлог да се до краја о. г. у име чланарине уплати 2 К, а од идуће године да

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

се чланарина уплаћује 4 К о ускршњој седници а 4 К о јесењој и за ту чланарину да примају чланови и „Школ. Гласник“.

После овога је решено да се умоли Шк. С. да потврди пословник који је још 1902, г. послао на потврду бачки епарх. учит. збор (међу онима који су гласали против веће чланарине било је више њих који су изјавили, да ће плаћати већу чланарину кад пословник буде потврђен.)

Затим је читао Ђ. *Петровић* своју радњу о процентима, а после овога Урош *Дридарски* радњу са обичним разломцима.

Код предмета „Саветовање о Наст. Основи“ допуњене су досадашње примедбе на Наст. Осн. и решено је да се умоли Шк. С., да нову Наст. Осн., коју ће шк. анкета израдити до краја о. г., пре него што би прогласно као обвезну, изда на проучење и среским учит. зборовима.

Код саветовања о *методским позицијима* епарх. референт *Лошић* је приказао како се у рачунској настави ради изнајажење камате и времена.

Код саветовања о *раду у народу* решено је да се поведе јача агитација за оснивање читаоница, земљор. задруга, женских добротворних задруга и предавања за даље образовање у народу. О овом последњем да даде правац „Школ. Гласник.“

Прешло се на оцењивање приказаних расправа.

Ж. Алексић предложио је да Ђ. Петровић у правцу свог приказаног рада одржи у идућој зборској седници практичну радњу, јер ће се тек тако моћи користити чланови збора оваким предавањем. Петровић се овога примио а рад му је прихваћен као добар

О раду У. Дридарског изнели су своје мишљење П. Лалошевић, Алексић, Шегуљев Борђошки, Лотић: примљено је мишљење управног одбора, да се разломци имају при настави само упознати, а операције рачунске да се с њима не изводе. Рад У. Дридарског прихваћен је као добар.

За овим су усвојени предлози темишварског среског збора, да се умоли Шк. С. да се I. и II. одс. дисциплинарних правила састави у напреднијем духу. А усвојен је и предлог управног одбора новосад. среза, да се из дисциплин. правила која постоје елиминира све оно што је више од узаконенога у XXVII. зак. чл.

Усвојен је предлог темишварског среског збора, да се умоли Шк. Савет за допуштење, да се може свугде спровести коедукација где учит. збор пађе за добро. Представку на Шк. С. у овом предмету позван је да сачини М. Борђошки. Усвојен је предлог темишварског среског збора, да се умоли Шк. С., да укине монопол школских уџбеника, уз ово усвојена је и допуна Ђ. Петровића, да је издавач, који би издао књигу за основну школу, дужан дати од прихода 2—3 % као помоћ за издавање књига за учитељске и више дев. школе, које у мањој количини пролазе, те би писци њихови теже нашли издавача.

Предлог управног одбора овог збора, о укидању школских тисканица на срп. језику није прихваћен, него је остављено и на даље, да се воде обе врте тисканица.

Умолиће се епарх. шк. одб., да позове месне школ. одборе на тачније испуњавање своје дужности, код набављања потребних уџбеника и прибора за наставу.

За идућу зборску седницу одређени су ови предмети: Практично приказан рачунски рад с процентима од Ђ. Петровића и преглед нове Наст. Осн., евентуално радови које управни одбор буде ставио на дневни ред.

У корист потврде закључака срп. народног цркв. сабора о учит. дотацији и ослобађању учитеља од дужности појања, решено је на предлог К. Јовановића, да у име овог среског збора буду чланови изасланства код министарства: Мл. Ђурошевић, Ж. Алексић, Ђ. Михајловић, Миливој Ђосић, Милош Ђендић, уз то да се умоли и гл. шк. референт др. В. Ђисаловић и епарх. школ. референт Љ. Лотић, да се прикључе изасланству.

После завршене седнице у 2½ с. одржан је заједнички обед, на којем је било присутно осим учитеља, више угледних грађана ст. паланачки и чланова тамошње црквене и политичке општине, од којих су неки били присутни и на самом зборском раду.

Допис.

Барања. (*Хоћемоли радом и борбом напред?*) Наш многозаслужни потпредседник Ђорђе Петровић бременски учитељ, на позив извршног одбора митрополијског учитељског збора сазвао је за 1./28. септ. т. год. учитељство мохачког среза у Вилањ на договор, да се

посаветујемо, гледе неколико важних питања српске школе, просвете и учитељства.

Исти потпредседник ево већ по други пут покушава да одушеви наше уснавано учитељство на заказиваним састанцима.

Али наши се другови још тешко крећу на истрајању рад у корист свога добра и напретка.

Ако је икоме потребно, то је баш нама растрканима по барањским селима најужније да се састајемо, јер ми још за сад немамо никаква друга начина, да спречимо своје стручно назадовање.

Плата је така, да нарочито у данашњем скупом времену недостоје на стручне листове и књиге. Та једини нам је стручни лист у овим крајевима „Шк. Гласник“, по да већина овог збора досад није била претплатник, то и без пребројања одлучно могу да тврдим. Шта више многи апсолутно не држи никакав лист!

Све дневне прилике које нас круже, и онако могу само да убијају вољу, јер кад мислен учитељ промотри околину своју у једном селу, те се увери, да је и звонару сеоском, — у многој нашој општини, — боље пружена прилика доћи до више прихода са својом породицом, него нама учитељима, онда се тешко може у сеоској самоћи и најамбициознији учитељ, — нарочито у данашњем материјалистичком добу, — без потстрека за свој рад одушевити да се у својој струци усавршава.

То и ништа друго узрок је нашој малаксалости: но ми несмемо застати, не сме и надаље учитељство мохачкога учитељског среза да живи без наде на лепше дане, јер ћемо ми онда заоста овде на периферији Српства постати не чувари већ упропастители српске школе и просвете а и сами себе.

Та не пресипају учитељима платом ни у Бачкој ни у Банату а ни друге конфесије, на ни државни учитељи нису баш много боље од нас наплаћени, но зато нису малаксали, већ се најодлучније и неустрашиво боре, за напредак школе, просвете и учитељства.

Одушевите се браћо примером осталих учитеља, те се увек одазовите позиву нашег агилног председника. Дођите да један другог тешимо, да се један другом пажљиво, да један другог охрабримо и развеселимо, јер неохрабрани, неодушевени и невесели, остаћемо и надаље такви какви смо досад били, а то држим да није ни једног жеља од нас, зато и држим, да ћемо свагда сви на окупу бити, на да нас види Бог!

Крстић.

Преглед књига.

(Наставак).

Képes magyar „ABC“ és olvasókönyv a nem-magyar tannyelvi elemi népiskolák II. osztálya számára, szerkesztette Iszkrulyev János a zombori

gör. kel. szerb tanító képzőintézeti gyakorló iskola tanítója. — Мађарски Буквар и Читанка са сликама, за II. разред основних школа, у којима наставни језик није мађарски, саставио Јован Искруљев, учитељ вежбаонице правосл. срп. вероисп. учитељске школе у Зомбору. Karlóca, 1910. Карловци. Szerb kolostori nyomda kiadása. Издање Српске манастирске штампарије. Ага 50 fillér. Цена 50 пот.

Ја сам на основу тих начела средно абецеду за такав буквар и то ћу овом приликом изнети — можебит ће читаоци имати још какову добру примедбу, па да се та уважи.

Прво сам пребројао близу 5000 гласова (Искруљев буквар нема толико) у разном читаначком комађу, писаном за тај степен (Бранчпф, Мађ. читанка: *Körmondások*, Коњовић, Буквар бр. 7, Илић, Буквар бр. 11, *Gönczy, ABC: A négy évszak Gáspár-Sebesztha, Olvasókönyv: Hogy viseli magát a jó tanuló iskolatársai iránt; Szirmai József, Olvasókönyv: A gyermek és a mogyoró; Mártonfy-Gokler, Magyar ABC: A méhecske; Gramma-László, ABC: Mi ez?*) Из тога сам сазнао, да моја прва лекција (*a, á, e, é, o, ó, j, k, n, m*) сачињава 51% свих гласова (*m* 4·43, *n* 5·88, *k* 5·86 а *j* само 2·06% тако *o+ó* 4·45, *e+é* 13·47, *a+á* 14·82% — у 1000 *a+á* има 779 *a* и само 221 *á*, а у 1000 *e+é* има 795 *e* и само 205 *é*; то сам на другом месту бројао и тамо је било више *e+é* него *a+á*),

За остала слова и мени се учинило (као и Искруљеву, што је, како изгледа), да ће ми *z* одмах требати, наоко га у тексту није било више, него 2·02%. Зато сам прегледао велики речник *Ballagi*-јев и установио, колико се речи почиње самогласом, а колико сугласом. Пошто је тај саразмер врло велик (само 19·03% са самогласом), дошао сам до уверења, да се *z* не мора „што пре“ предузимати.

Од осталих слова сам дакле прво излучио *t*, које осим *a* и *e* најчешће долази (6·94%), код кога је штампано велико *T* једнако са српским, а где деца писано велико *T* већ знају писати *a* и личи на штампано — за другу лекцију.

Затим сам, не узев у обзир двознака слова (само *sz* и *gy*, која су су по оној скали честа), затим *ü* (0·47%), *ç* (0·08%!) напоследку и *p*, које је слово тамо тако исто врло мали проценат добило (0·65): почео сам у *Komáromy*-јевој читанци бројати гласове. Кад сам дошао до близу 2000 тих гласова, одскочила су ми

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

четири гласа толико, да су сачињавала половину према осталим 11. Те сам онда напустио (а имало је: *l* 14·9, *i+i* 13·3, *r* 12·0 и *s* 10·0%) осим *s*-а (најближе слово, *g*, имало је 9·4%), те сам бројање наставио. Кад сам за преосталих 12 гласова набројао 3800, имали су: *s, g, d, sz, ö+õ, u+ú, z, h, gy, v, b, f*, ове проценте према онима горе: 14·5, 12·5, 10·3, 9·0, 8·3, 7·5, 7·2, 7·1, 7·0, 6·6, 6·0, 4·3.

F је далеко отпало од осталих, па с њим даље нисам радио, али сам после узео у обзир *p*, јер кад сам речи по тим групама разређивао*) нашао сам, да особито заједничких речи има необично много са *p*. Све те гласове сам онда повадио из „закона“ и из „Упутства“, па сам добио за прву комбинацију (узимајући да сачињавају 50% према осталима) ове сразмерне бројеве: *l* 18·18, *r* 12·15 и *i* 11·61 а *s* 7·29. — *r* је дакле у најмеродавнијем тексту превазишло *i*. Сад, задржав савремена ради *s* понет, преостала слова долазе овим редом: *s*, 13, *b*, 10, *d*, *sz*, *ö* по 9, *p*, *g*, *v*, *gy* по 8, *z* 7, а *u* 6. *U* дакле одлази на крај а и *z* с њиме заједно. Кад се сада сви ти бројеви споје (*p, f* морају изостати, пошто нису у свим бројањима учествовала) добијам, кад саставимо прва четири гласа и бројимо до близу три хиљаде, за *l* 965, за *i* 790, за *r* 692 а за *s* 525 или сразмерне бројеве: 32·2, 26·3, 23·1 и 17·1. *S* опет унесећи у другу групу добије тај од близу 8000 тих гласова 14·7%, а онај најјачи за њим, *g*, тек 11·0%, дакле много мање. Остали долазе овим редом: *d* 10·0, *sz* (!) 9·7, *b* и *ö* (!) по 8·6, па тек онда *z, v, h, gy, u* са 7·8, 7·7, 7·5, 7·4 и 7·2%.

Осим прве групе имају се дакле *d* и *b* пре (свих осталих предузети. Али сада долази двознаки глас, па одмах *ö*.

Да бих са њиховим распоређењем био начисто, предузео сам још једну пробу. Овде већ нисам ни *h* узео у обзир, јер мислим да се може, пошто се у српском језику не чује, и после *sz* обрађивати. Али сам узео *p*, па и *ö* и *ü*.

Пошто сам прво — сад већ све само на основу Упутства, урачунајући наравно и тамо изрично цитиране песме и игре*) — устано-

вио, да двознаки гласови са онима ретко долазе у једној и истој речи (*sz* и *p* у 13, *sz* и *v* у 11, *sz* и *ü* у 8, а остали врло ретко): избележио сам, колико има речи са двознаким гласом (*ty* и *zs* као најређе нисам узео у обзир), а колико са: *z, ö, v, u, p, ü*, без двознаких гласова и без оних гласова, који би по досад већ углављеном реду и за дотичног гласа дошли. И нашао сам *sz* у 60 речи, уз то *sz+ö, sz+ü*, свега 73 речи: за њим долазе *gy, ny, cs, ty*, са 34, 25, 37 и 6 речи. Дакле *cs* је искочило пред *gy*! А она проста слова заостају иза *sz*, само му се *p* приближује (а речи, у којима се налази и који други од ових гласова, нисам код *p* бележио, него код оног другог) са 54 (прирачунајући *sz+p*, било би 63). За њим долази одмах *ö* са 52, а остали тек са много мањим бројем речи, наиме *v* са 38, *u* са 35, *ü* са 28 и *z* само са 27 речи. Дакле *z* иде чак иза *u*!

Али сад долазе други разни обзири!

У првој групи *r* треба да дође напред (као што је и код Искруљева) јер се по моме начину за приказ нових слова имају употребити у првом реду заједничке речи, а тих *l* са оним словима, која су пред њим, слабо има згодних.

Ја наиме мислим, да би место мртвог појединог слова (бар у мађарском буквару, кад се већ неће у српском) требало истаћи за наслов (уз слику!) онакову реч, која је заједничка, а свакако коју дете већ добро познаје, а које већ зна и читати осим једног слова, које му желимо приказати — па да га онда анализом изводи из дотичне речи.

Тако би трећа лекција добила озго речи: *kantár, kamara, kréta, járom, kóró* (наравно уз добре слике), затим: *rák, reték* итд. А четврта би онда лекција уз: *lakat, motóla*, итд. могла имати и још згоднијих речи, као што су: *oltár, létra, molnár* итд. — Али и без обзира на те заједничке речи, писац би по томе реду већ код тих лекција имао врло обично градиво за обраду. А *r, R* у стећај, а затим *I, L* у четвртој лекцији ни за писање не би теже било од понеке Искруљеве лекције — а што је главно, за њима долази лекција са *i, I*, дакле за писање лака. После *s, S*, које би по томе била пета, и опет једна од најтежих лекција, дошло би *p, P*, где за писане опет наступа одмор, односно прилика, да се пуне учено даље вежба — а *p* има речи толико да се већ мора пробирати.

*) Прешао сам *Simonyc-Ballass*-еву граматику, особито за оне речи, које садржавају само слова првих лекција и само ретка слова, затим осим букварна и (за прве три лекције) *Fogarasi*-јевог речника читав Грчићев речник и све заједничке речи.

*) Осим „*A három árva*“, које нисам могао наћи.

Сада долази у првом реду начело, да се *v* пре *b*, а *d* пре *g* увекба, али да ни не дођу одмах један за другим, на што Искруљев бар код *v*, *b* није пазно. По градиву Упутства имају $v+b$ 18, а $d+g$ 17% ; према томе ће та слова доћи овим редом *v*, *d*, *b*, *g*. Прво слово долази после одмора у погледу писања а из *d* (које је у том погледу онајтежа лекција) долази опет одмор, односно по облику и писању познато *b*. Код *g* је тешкоћа само у великом слову, а за њим долази опет одмор, наиме *u*. Иза овога се са *z* курз писања тако рећи завршује, јер је само *f* остало за касније, а и код тога се писано велико *f* може писати у облику сличном српском*) — а не да се и надаље потежемо са оним неразговетним *F*, које иначе није баш ни ушло у употребу.

Заборавио сам казати, да бих ја мало *k* писао, као у српском буквару, па ма остало онаково какво је (таково је и у *Láng*-овом буквару). Пошто су пак велико *N* и *M* познати, то прва лекција ни са оних седам односно десет слова (*a*, *á*, *e*, *é*, *o*, *ó*, *j*, *k*, *n*, *m*) не би била тешка. А даје већ лепа градива за читање и писање, само кад се зна употребити и односно обратити.

После тога бих предузео најпотребнији двознаки глас (*sz*). Дао бих му потребан увод (*ny*) а после та два бих држао одмор, да се дете навикне на те двознаке гласове. За то бих време обрадио она три проста слова, која су изостала. Прво *f*, јер се ипак чује и у српском језику, тек онда *h* нако је чешће, а на послетку *c* као најређе од тих.

Тек бих после свега тога донео она слова чијих гласова никако нема у српском језику и то прво *ö*. После њега би се могле уметнути *cs* као најчешће од преосталих, евентуално и *gy* — па тек онда *ñ* и за њим *ly*, *zs*, *ty* па евентуално и *ds*, *dz*, које Искруљев никако није обрадио*). Оно Искруљево груписање међутим по помоћним словима, где је на прво метнуо, као најчешће, оно што је са *z* изведено, није на одмет. Само је требало (према оном мршавом читачком градиву

је он могао) на пред метнути *ny* и *ly*, па *gy* и *ty*, или бар ове у средину. А никако не одобравам, да се два така тешка слова као што су *cs* и *zs* у истој лекцији истовремено увекбавају — осим ако се претпостави, да ће сваки учитељ фонетички растумачити постанак тих гласова од *c* и *z*. То међутим не иде — и тим мање се може препоручити, јер би то било сасвим ново градиво, које се у вези са српском азбуком није морало обрађивати.

Ако сам дакле ставио примедбу и на систем о коме највише дискусије може бити, изнео сам и свој, па нека свако суди. Међутим понет наглашујем, да је ред слова са доста пажње установљаван и да се на распоред великих слова мало што може приметити — на пр. зашто је *Ny* одвојено од *N*, и *Ty* од *T* зашто *R* није са *B*, или бар зашто је *J* пред *P*? Одговор је, без сумње да свака лекција има понешто и лакшега поред тешкога — наравно: погледом на писање.

III.

Околност међутим, да је систем доста добар, још не значи, да је задатак добро и решен. Писац буквара баш нарочито на оне гласове мора особиту пажњу обратити, који су ретки, јер се и ти морају добро увекбати. А то је оно, на што се баш слабо пазн — те је нешто сасвим обично, да дете у старијем разреду тек запита: а како се пише ово или оно велико — па и мало слово.

У Искруљевом буквару види дете глас **h** написан (и малим и великим и писаним и штампаним словима, свега заједно) 58 пута. Рекао бих, да је и то више случај, него заслуга, јер се у градиву случајно налази неколико појмова, који се и тим називају, а те се речи често понављају. Реч *kutya* се на пр. понавља (само овако без наставка) 9, а реч *tyúk* 12 пута итд. Према томе, ако се узме у обзир, да ми не читамо слова него речи, и да се управо дотичне речи имају навести у што већем броју: онда ни тај глас није добро обрађен. Јер је писац и од речи, набројаних у Упутству, толико исто изоставио, колико је уврстио (по 5, а пет је додао). А ту би му се већ опростило, да је и коју више додао, на пр. од ових: *aggastyán*, *batyú*, *butykos*, *butyor*, *bütyök*, *csöngetyü*, *fátyol*, *fattyú*, *fogantyú*, *gyertyánfa*, *hadastyán*, *kátyú*, *korty*, *könyavetye*, *ostya*, *parittyá*, *patantyú*, *patyolat*, *pereputy*, *pityoka*,

*) Зато је код Терзина *f* у првој лекцији, али је он велика слова одвојио, па се овако једва и може разумети зашто је то слово тамо.

*) Али оно Терзиново са *u* ом никако не бих препоручио. Напротив, пре бих пристао, да се и *z* за прелаз прво прикаже као помоћно слово за извађање гласа *sz* од знака гласа *s* — па тек накнадно као засебно слово.

pletyka, potya, potyka, pörgetyü, szatyán, szipirtya szivalttyü, vitykó — да и не спомињем других делова говора, нити неупотребивих именица, нити оних, које су по Упутству прописане — нити опис 11 именица, које је већ и Терзин употребио.

Али су још горе прошли други неки гласови. Зар је 32 случаја доста, да се *с* увежба? — зар 26 доста, да се *zs* увежба? (Терзин има више него два пута толико само, у букварском делу.) Па све, али *ly* бар није тако редак глас! Па зар писац мисли, да су 22 случаја довољна, да се ознака тога гласа увежба? (Терзин има 80 само у букварском делу!)

Уз то има још једно велико зло, баш специјално у тој књизи — а и том злу је криво то, што писац није пазио, да једну и исту реч не понавља небројено пута. Поред тога наиме, што дете већ буну та околност, што *s* и *z* у овом реду означају глас **с**, што *s* кад је иза *e*, значи глас **ч** — налазе са разна груписања слова *z* и *s*, која се разнолико изговарају (Искруљево уопште нема обзира на етимолошко писање!) Група *ssz* (налази се 15 пута!) значи дупло **с**, исто и група *zsz* (*rizszintes*) група *szs* (*egészszéges* итд.) значи дупло **ш**, *s* пред *d* и пред *b* значи **ж** (*pünkösöd, kisdöd*, итд.

Поред свега тога велим сама чиста група *zs* у сложеним и изведеним речима значи дупло **ш** — а та се група у Искруљевоу буквару понавља скоро исто толико пута (23), као кад се та иста група гласом слова **ж** има изговарати — и то (20 пута) у таковој речи, у којој се детету не може ни растумачити, да је то изведена реч (*köz+ség*, а *köz* засебно није ни у употреби, шта више, не може се детету згодно растумачити ни из сложених речи: *közlegelő* итд. јер би се за то тражило, да дете схвати значење суфикса — *ság-ség*.)

Па које ће дете сада увежбати? Да ли *zs* значи **ж**, или **шш**.

И бар да смо с тим готови!

Закон и Упутство категорички прописују да се т. з. дупли сугласници имају добро увежбати — наравно и у говору, довршујући рад I разреда, али и у писму. То за нас има нарочит значај, јер баш ту особину мађарског језика ни Србинов језик не може да имитира, иако ми најлакше учимо и најбоље знамо стране језике.

Па шта је урадио аутор, да томе категоричном императиву задовољи?

Због неких речи, које се често понављају (опет то! — *állat* 9 пута, само овако засебно и без наставка, затим *vannak* и *itt+ott* по 18 пута) и због неких наставака, којима се дупли сугласници изводе, налази се у Искруљевоу буквару *ll* 39, *tt* 25, *nn* 18 пута — али се остали сугласници налазе или у сасвим незнатном броју случајева (*kk* и *bb* по 10, *gg* 7, *jj* 6, *ss* и *mm* по 5, *pp* 4, *rr* и *tt* по 3, *zz* 2, *ff* један-пут) или чак ни један једини пут (*e*, па *stoe*, али *v* — па чак ни *h*, које би баш требало много вежбати, јер тога гласа у језику те деце никако ни нема). И још је горе са двоцифрним сугласницима, јер се ти у писму и односно визуелно због необичног начина писања, засебно морају увежбати. А ти су гласови сасвим занемарени, јер осим *ssz*, које, као што рекох долази ипак 15 пута, ни нема тих гласова у књизи, само *gyy* 4 пута и *ces* једанпут и **њњ** (тај чесретни **њ**) једанпут и то наопако. Ти се гласови наиме, када се дете, исписују и на крају реда и на почетку другог реда потпуно — и **њ** долази само у таквом једном случају. Дете ће дакле, учећи по оном што види запамтити, да се **њњ** овако пише *nyny* — а за *lly*, *tty* и *zsz* неће ни знати. (Терзин их бар наводи у наслову, иако ни он нема примера). А бар тих гласова није тешко градити (*ca-val* и *vá* итд.) — само ако писац не заборави на то. Или ћемо ваљда и то оставити учитељима — то што је понајтеже?

(Наставиће се.)

Б. П.

Иван Седмак: Американска школа. Загреб, 1909. Властита наклада. Тисак хрватске пучке сељачке тискарне деон. друштва. Петрињска ул. број 28. Стр. 70. Цена 1 круна.

Ево нам и друге лепе књиге о американој школи. Прву је написао друг нашег аутора, г. Ф. Х. Мандић. Обојица скупа су посетили 1907. год. Савезне државе у Америци и своје утиске издаше у засебним делима.

Спис г. Мандића већ сам приказао. Све похвално што сам рекао о г. Мандићу и његовој озбиљној чежњи за своје даље професионално образовање, могу казати и за г. Седмака. Шта више! Слободно могу рећи да је ова Седмакова књига још и већим маром рађена. У њој су подаци изнесени концизније, објективније и систематскије. Узрок томе по свој прилици да је тај што је г. Сед-

мак пред собом имао већу библиографију, и што се он тим стварима као и енглеским језиком дуже времена бавио. Ја сам мислио да би боље било да су се г. Седмак и г. Мандић договорили и заједно публиковали једно овеће дело. Но, моја бојазан да ће оба списа садржавати једно те исто безразложна је, јер су оба дела обрађена у главном с различитим планом излагања. Док се г. Мандићев спис одликује више дескриптивно-емоционалним излагањем, то Седмаков спис чини на ме утисак обсерваторно-ерудицијалног известиоца. Нема збора да су оба списа од велике добити по нашу педагошку књижевност, и сваки брат учитељ требао би да што пре набави по један комад тих списа ако не за своју личну а оно барем за своју школску књижицу. Најпосле то је и наша морална и сталешка дужност. Та два млада учитеља нису жалила ни труда, ни новаца, ни времена, отиснувши се у посве други крај глобуса, да походе скоро сва најглавнија места културне Америке и да својом Фаустовом жељу за сазнањем докажу страном свету, како и хрватски учитељ који се и дан дањи пати са диобом 25 форинти на 30 дана, има у себи нешто узвишеније што га напред крће.

После кратког предговора и верне назнаке прилично екстензивне књижевности наш писац, г. Седмак (учитељ у Илоку, Срем) говори о американој школи у опће. Ту се излажу узроци американог напретка опће, спомињу се први почеци школског живота и рапидни развој народне просвете и школовања, истичући нарочито американог Песталоција — Хораца Мана и плод његових и Бернардових идеја, које се огледају у американизирању, тежњом за знањем и демократским непрекидним образовањем. Због тога аутор сматра да је американска школа најбоља.

Друга глава бави се школским саставом у Савезних Држава. Кад се помисли да у Америци не постоји просветно-школска централизација као у нас у Хрватској и Славонији, мора се с похвалом рећи, да је г. Седмак у мало речи дао прилично верну слику тог опсежног питања.

Трећа глава разлаже чињенице о поласку забавишта и основне школе и о закону о дечијем раду, то највеће и најоригиналније дело Росоветлове владавине.

Четврта глава посвећена је моралном (ћудоредном, наравственом, или боље рећи социјално-

етичком) васпитању. Ово је врло добра и поучна глава. У нас се у томе погледу врло мало и теоретички и практички радило. Г. Трстењак је једини који се у нас озбиљно бави тим проблемом.

Пета глава садржи концизну наставну основу пучке основне школе (која траје сам година, не урачунав забавишта, која су у изгледу да ће се официјално припојити као саставни део сваке основне народне школе) и истичу се нарочито новије педагошке реформе, које су у дело најрадикалније приведене.

Шеста глава посвећена је санитетском уређењу школа, ствар, која је данас највише успела у Америци. Ми би се из овога могли много поучити. Ми дан дањи идемо за својим радикалним проведбама педагошких захтева, а заборављамо да дете које неуредно једе, или које се можда храни само пројом, које се не чисти и не купа, које је наго и босо, које пати од физичких дефеката и т. д., не може ни поред најбоље воље постићи ни минимум што се захтева у наставном плану. Због тога су наши ђаци и утучени, исушени као лимунови, неспретни често пута подли, без гинкости и иницијативе. Г. Др. Бучар (Загреб) и Др. Тихомир Остојић (Нови Сад) у последњим годинама настоје да се физичком здрављу и вежби даде већих и бољих прилика.

Седма глава говори о врло занимљивим стварима, као о школској згради, грејању и вентилацији (проветравању), игралишту и бањама, сигурности од пожара, у организацији разреда, о ђачкој зборници, забавишту, о школској кујни, радионици, о спремању одела и о поштовању државне заставе.

Осма глава посвећена је вишим школама, свечулишту и спремању за учитељски позив у основној, средњој и учитељској школи.

Девета глава бави се чувеним вечерњим школама, обртним школама, јавним предавањима феријалним школама, игралиштима, школи за дефектну и анормалну децу, недељним школама (у којима се учи веронаука) и о хрватским и српским школама у Америци.

Десета је глава завршни славовој американоског демократског народног школовања, у коме аутор гледа срце модерне педагогије што треба форсирати и у нашем школству, наравно са извесним модификацијама.

Немам времена да се детаљније задржим на садржини овог дивног дела. Најпосле намера

овог приказа није толико критичка оцена колико топла препорука нашем, хрватском и српском учитељству да што пре узме у руке ову књигу и да се упозна са школством и просветним инструментима с којима се служе и многа наша српска и хрватска деца у Америци. Г. Седмаку и његовом сапутнику, г. Мандићу нек је част и поштовање од васколиког нашег учитељства што дођоше, видеше и описаше земљу, у којој слободно дише и до пола милиона Југословена. Они дивно осветлаше образ хрватском учитељству, и због тога не заборавимо им вратити мило за драго.

Паја Р. Радосављевић.

БЕЛЕШКЕ.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду“ примио је у *септембру* о. г. Од г. Милана Г. Бурђевића, трговца из Личког-Петровог села 102 К чланарине. — Од г. Паје Кнежевића, економа из Шурјана 50 К чланарине. — Од г. Момчила Тапавице, архитекта из Будимпеште 40 К чланарине.

Сомборски срески учит. збор одржао је своју седницу у Суботици 27. септ. (10. окт.) и 28. септ. 11. окт. 1911. год. са овим дневним редом: 1. Отварање збора. — 2. Извештај управног одбора о раду. — 3. Разни дописи. — 4. Расправа г. Јована Искруљева „Каква треба да је наставна основа?“ — 5. Г. Драгомир Араници приказује рачунаљку Воде Péter-a. — 6. Радња г. Јована Мандића „На што треба учитељ да pazi у I. разреду.“ — 7. Расправа гђе Лепосаве Бикар „О школским излетима.“ — 8. Радња гђице Даришке Димић „Како да се предаје природопис у основној школи?“ — 9. Радња Исидора Поповића „Која је метода најбоља за прво читање и писање у I. разреду?“ — 10. Практичан поступак из рачуна: „Како треба да се предузима таблица множења и практичан поступак једне бројне основе?“ радња г. Цветка Ђићића. — 11. Критика. — 12. Евентуални предлози. — 13. Одређење дана, места и радова за идну седницу. — 14. Избор члапова за оверовљење записника.

Промене у учитељству. Марко Коларов, који је до сада био привремени учитељ у Карлову, изабран је великом већином гласова за сталног учитеља у срп. православ. вероисповедној основ. школи у Меленцима.

Мапе за српске школе. Књижара Пахера и Кисића у Мостару, издала је овај оглас: Од назад више година оскудевало се у српским школама са појединим мапама. У школама Краљевине Србије употребљавају се мутаве мапе Европе и Планиглоб, а у осталим школама мутаве или са латинским словима. У појединим школама где нису хтели употребљавати мутаве или са латинским словима; на српском или коме страном језику, мапа није ни било.

Да би се поменутој оскудици доскочило Издавачка Књижарница Пахера и Кисића у Мостару закључила је погодбу са једним од највећих светских завода за израду мапа: Европе, Аустро-Угарске, Палестине и Планиглоба. Исте ће мапе бити прилепљене на платно; за пресавијање и са штаповима.

Пошто су мапе већ у штампи, а биће израђене у мањем, ограниченом броју примерака, то поменута књижарница моли све оне управе српских школа, којима је потребна бар која од поменутих мапа, да јој наручбину што пре упуте.

Цена је мапама: Европе од Харта и Мандића: за пресавијање К 18.—; са штаповима К 20.—. Аустро-Угарске од Силберта и Мандића: за пресавијање К 20.—; са штаповима К 22.—. Палестине од Козена: за пресавијање К 10.80 са штаповима К 12.80. Планиглоб од Козена и Мандића: за пресавијање К 12.—; са штаповима К 14.—.

„Учитељски календар.“ Овај стручно уређивани и у истини прави учитељски календар излазиће опет под уредништвом досадашњег му уредника Богдана Ж. Бурђевића, сада професора српске учитељске школе у Пакрацу. За годину 1912. изаћи ће „Учитељски календар“ крајем месеца октобра о. г. За све време досадашњег излажења календар је био оцењен као један од најбољих српских стручних календара те ће се и за годину 1912. одликовати стручном педагошком садржином, а донеће и потпуни списак свих српских просветних радника. Цена календару, увезану у фино енглеско платно, остаје стара, т. ј. 1 круна 20 филира (односно 1 дин. 50 пара). Новац треба слати књижари Ж. Јанковића у Вршцу. У своје време донећемо потпун садржај овога календара, који је тако одлично примљен у нашем учитељству.

Учитељство у Далмацији и пасивна резистенција. 28. августа о. г. одржало је учитељство у Далмацији у Спљету свој збор. На овом

збору удружило се сво учитељство које је дотле било подељено у два удружења. У првој линији бавио се збор несносним материјалним положајем. Поједини говорници заступали су пасивну резистенцију, напослетку је превладало мишљење, да се у овај мах не приступи пасивној резистенцији, него да се покрајинском сабору поднесе споменица и да се сачека шта ће меродавни чиниоци у томе решити.

Санаториум за учитеље. Котарско школско веће у Пазину, поднело је молбу окр. школ. већу, да се за болесне учитеље у Истри подигне санаториум.

Учитељи посланици. У буковински покрајински сабор изабрано је пет учитеља посланика украјинске народности: Бивши народни учитељ а сад земаљски школ. надзорник Омељан Поповић, управитељ народне школе, бивши австријски посланик Николај Спинул, школ. управитељ Теодор Иванички, нар. учитељ Никола Хавришћук и учитељ Михајло Кисановић.

Излет учитеља из Србије у Русију. Да би упознали словенску културу и дошли у ближи додир са просветним радницима у Русији, учитељи из Србије овог лета учинили су заједнички излет у најглавније руске градове: Петроград, Москву и Кијев. Образовао се одбор за извођење излета у Русију под председништвом Миливоја Јовановића школског надзорника за град Београд. Одбор је израдио бесплатан подвоз кроз Русију и станове у руским градовима, а тако исто и попут железницом кроз Аустро-угарску.

Словенски учитељски конгрес у Кракову није одржан овог школског одмора с тога, што Чеси и Словенци нису могли бити присутни. Управа чешке организације пријавила је да није могла спремити одређене реферате.

Социјалистичка организација бугарских учитеља одржала је крајем јула о. г. свој шести састанак у Софији. Организација је основана 1905. год. Прве године имала је 326 чланова, сад има 954. У току године растурила је 13.038 брошура и 2647 странацких календара. У штрајкачки фонд је ушло 1023:80 лева.

ЗА „ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.“

У име зборске чланарине, а као претплату на „Школ. Гласник“ за IV. четврт 1911. уплатили су ови чланови ст. бечејског ереског учит. збора по 2 К Они који су раније посебно послали претплату нису овде прибележени: 1. Борђе Малешевић, Федварац. 2. Љубица Св. Стефановића, Турија. 3. Љубица Филиповић, Мартовош. 4. Мара Белеселијина, Ада. 5. Петар Томић, Федварац. 6. Милан Каћански, Сентомаш. 7. Владимир Увалић, Сента. 8. Јован Поповић, Ст. Бечеј. 9. Световар Пирошки, Ст. Бечеј. 10. Зорка Стефановић, Сентомаш. 11. Љубица Јовановић, Сентомаш. 12. Лепосава Илић, Сентомаш. 13. Милева Михајловић, Госпојинци. 14. Озрен Загорица, Сентомаш. 15. Видосава Јојкић, забавиља Турија. 16. Ленка Кекић, Петромо Село. 17. Аксентије Живановић, Ст. Кањижа. 18. Марко Славковић, Мол. 19. Душан Бешлић, Ада. 20. Љубица Малешевић, рођ. Ползовић Мол. 21. Катица Михајловић, Сента. 22. Даринка Јанковић, рођ. Берић Мол. 23. Миливој Загорица, Сентомаш. 24. Александар Велимировић, Федварац. 25. Милан Протић, Турија.

Свега 50 К. Ова свота је уложена на име „Шк. Гл.“ у новчани завод учит. д. д. „Натошевић“.

Веролин.

Уље за мазање школског патоса

Веролин.

Како је свестрано призната велика хигијенска важност тога, што се у школама прашина угушује, требало би не само по великим градовима, него и по селима да се уведе мазање подова **Веролин-уљем**.

По школама, где се иначе купи силна прашина, најбоље је, кад се подови (патоси, мажу **Веролин-уљем**. Тиме не само да се угуши свака прашина него и патоси постају трајнији.

Кад се патоси уљем мажу ваљаним препаратима и на целиходан начин, онда не може доћи до тога, да буду сувише глатки и клизави, не буде неугодна мириса и не каљају се предмети.

С тога најтоплије препоручујем свима славним Школским Одборима, Општинским Поглаварствима, г. г. учитељима и учитељицама, да настоје у интересу свог и деџег здравља, да се све школе и друге често употребљаване дворнице мажу **Веролин-уљем** против прашине.

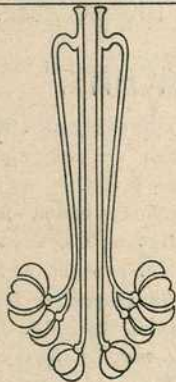
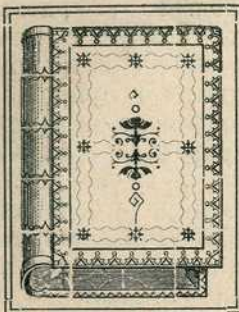
Најбоље уље, свежје, безбројно и без икаква неугодна мириса, добити се може искључиво у петлисаног трговини боја и лакова по најумеренијој цени него игде.

Штампано упутство о употреби шаљем уз поручено уље бесплатно.

Прва новосадска трговина боја и лакова

Бранимира Мијатовића

Нови Сад — Ujvidék Kossuth Lajos utca 7. sz.

КЊИГОВЕЗАЦ И ПРОИЗВАЂАЧ

≡ КАРТОНА ≡

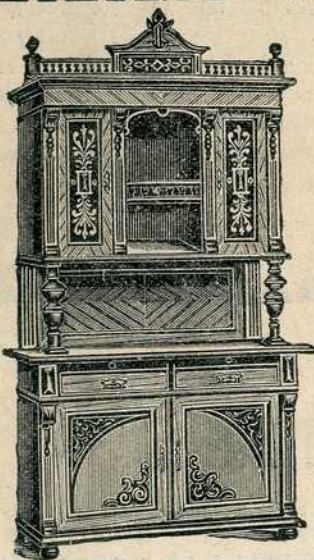
ДОМИЊИК БАРТ

НОВИ САД, Зривки Илона улица број 15.

☞ Телефон број 314. ☛

стално имаде на стоваришту трговачких књига као и осталих за разне забелешке у свакој величини, кутија за женске шешире од 80 ф., поштанских и кројачких кутија од 50 ф. на више, које су практичније од кофера, јер су лакше и врло јаке. Картона на захтев по мери. Наручбине са стране прима и поштом их отправља брзо и јефтино. Повез књига најмодерније извађа, на захтев шаље мустре у куће, и презузима све у ову струку спадајуће галантериске послове, које најтачније под гаранцијом извађа.

Препоручује се штованој публици, молећи за што обилније наручбине.

Стобариште намештаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради
има највећи избор сваковрсног

☞ НАМЕШТАЈА. ☜

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г.

Телефон бр. 87.

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих ствари за намештај.

14—20

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 — динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и претплата пиљу се на: **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék, Hongrie).**

Издате: Бока Михајловић, учитељ.

Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.